

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้ากับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร โดยใช้อยู่ข้อมูลโครงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมบางกะเจ้า (ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม) ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสถาบันประชากรศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2532 หน่วยตัวอย่างคือ หัวหน้าครัวเรือน จำนวนทั้งสิ้น 600 ราย แต่เพื่อให้ใช้ได้กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ จึงได้คัดเลือกเฉพาะ หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี มาเป็นหน่วยตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ ซึ่งได้ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 450 ราย

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดให้ตัวแปรตามคือ ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร และตัวแปรอิสระคือ ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือน โดยมีสมมติฐานหลักว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมต่างกันน่าจะมีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรแตกต่างกันด้วย

การประมวลผลข้อมูลในการศึกษาได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS PC+ (Statistical Package for the Social Sciences) การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลโดยใช้ในรูป ตารางร้อยละ ตารางไขว้ และใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-square) ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ระดับ .05 และต่ำกว่า

นอกจากข้อมูลในส่วนที่กล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้า จำนวน 3 กลุ่มๆ ละ 9-10 คน เพื่อเพิ่มเติมการศึกษาในส่วนแรก ซึ่งดำเนินโดยผู้วิจัยเองระหว่างวันที่ 1-30 พฤษภาคม 2536

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระคือ เพศ อายุ จำนวนบุตรที่มีชีวิต สถานภาพสมรส อาชีพ สถานภาพการทำงาน รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครอบครัว การออมทรัพย์ การมีหนี้สิน กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน ระดับการศึกษา และแบบของครอบครัว กับตัวแปรตามคือ ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1.1 เพศ ผลการศึกษาพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนหญิงมีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้เคยทำไว้แล้ว ซึ่งโดยทั่วไปได้กล่าวถึงโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต่อยกกว่าของหญิง จึงทำให้ต้องพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าชาย

1.2 อายุ การศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรหรือไม่ ซึ่งพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่อายุมากหรืออายุน้อยมีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรไม่แตกต่างกันมากนัก และไม่มีความสำคัญทางสถิติ จึงไม่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คำอธิบายในเรื่องนี้อาจเป็นเพราะว่า ความจำเป็นทางเศรษฐกิจนั้นไม่ขึ้นอยู่กับอายุ แต่ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลเป็นประการสำคัญ

1.3 จำนวนบุตรที่มีชีวิต เกี่ยวกับเรื่องที่มีผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมาก มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตน้อย ผลการวิจัยพบว่า จำนวนบุตรไม่มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการมีบุตรมากหรือน้อยนั้น ถ้าผู้เป็นบิดามารดามีฐานะทางเศรษฐกิจดีอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยบุตร

1.4 สถานภาพสมรส การศึกษาครั้งนี้ต้องการพิสูจน์ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสหย่า/หย่า/แยก มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สมรสและอยู่ด้วยกันอย่างที่มีผู้เคยวิจัยไว้แล้วหรือไม่ประการใด ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้เคยวิเคราะห์ไว้เป็นแนวทางแล้ว

1.5 อาชีพ มีงานวิจัยหลายเรื่องชี้พบว่า อาชีพมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่ไม่ใช่วิชาชีพ (ค้าขาย เกษตร ผู้ใช้แรงงาน บริการ) มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพวิชาชีพ (ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เสมียน เป็นต้น) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เหตุผลสนับสนุนในเรื่องนี้ก็คงเป็นเพราะลักษณะของอาชีพเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจของคน และเมื่อผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี ก็อาจจะไม่มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร

1.6 สถานภาพการทำงาน การศึกษาที่ต้องการที่จะทราบว่า สถานภาพการทำงานมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรหรือไม่อย่างไร ซึ่งพบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพการทำงานส่วนตัว เช่น งานเกษตร งานบ้าน เป็นต้น มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพการทำงานอย่างอื่น เช่น เป็นข้าราชการ หรือทำงานในบริษัทเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.7 รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน งานวิจัยที่ผู้ทำไว้แล้วหลายเรื่อง ได้พบข้อมูลในทำนองเดียวกันว่า รายได้ของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร คือหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ในการศึกษานี้ก็พบแนวโน้มอย่างเดียวกัน และอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 รายได้ของครอบครัว ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแปรเรื่องรายได้ของครอบครัวมาพิจารณาในครั้งนี้ ซึ่งพบว่า รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ของครอบครัวต่ำ มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ของครอบครัวสูง ความสัมพันธ์นี้พบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.9 การออมทรัพย์ ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจมาพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ เรื่องการออมทรัพย์ จากการศึกษาพบว่า การออมทรัพย์มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนที่ออมทรัพย์ไม่ได้ มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ออมทรัพย์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.10 การมีหนังสือ ในทางกลับกันกับการออมทรัพย์ การมีหนังสือเป็นตัวแปรที่นำสนใจศึกษาอีกตัวแปรหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีหนังสือ มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีหนังสือ คือหัวหน้าครัวเรือนที่มีหนังสือหรือไม่มีหนังสือ ก็ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร

1.11 กรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน เมื่อนำตัวแปรเกี่ยวกับการมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมาพิจารณาหาความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.12 ระดับการศึกษา อาศัยผลจากงานวิจัยอื่นๆ มาเป็นแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร งานวิจัยนี้พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.13 แบบของครอบครัว เมื่อพิจารณาแบบของครอบครัวกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร ก็พบข้อมูลว่า หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในครอบครัวขยายกับหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาบุตรมากนัก จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

จากการศึกษาการจัดสนทนากลุ่มหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้าเกี่ยวกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตร พบว่า ผู้เข้าร่วมการสนทนาประกอบด้วย กลุ่มของผู้มีความจำเป็นในการพึ่งพาบุตร และกลุ่มผู้ไม่มีความจำเป็นในการพึ่งพาบุตร

สำหรับกลุ่มผู้มีความจำเป็นในการพึ่งพาบุตรนั้นได้แจ้งเหตุผลสำคัญคือ วัฒนธรรมไทยและความยากจน ซึ่งคนในกลุ่มนี้ไม่ได้คิดที่จะสะสมเงินทองหรือหาวิธีเลี้ยงตัวเองไว้ก่อน เพราะเห็นว่าถึงอย่างไรลูกก็จะต้องเป็นพึ่งอยู่แล้ว

ในอีกกลุ่มหนึ่งนั้นมีความคิดทันสมัย เห็นว่าเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยให้ลูกมีฐานะดีพอจะเลี้ยงคนอื่นฯ ได้ แม้แต่กระทั่งบิดามารดา จึงหาหนทางที่จะช่วยเหลือตนเองโดยการ

เก็บหอมรอมริบ หรือคิดจะพึ่งบริการของรัฐ เช่น สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เป็นต้น
สรุปได้ว่า ผลของการวิจัยแบบจัดสหภาพกลุ่มนี้ ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับผลการวิจัย
ที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นรายบุคคลในประเด็นหลัก กล่าวคือ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญที่มี
ความสัมพันธ์กับความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยบุตรของประชากรตัวอย่าง

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ลักษณะทางประชากรที่มีผลต่อความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรคือ เพศและสถานภาพสมรส กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนหญิงมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีสถานภาพสมรสหม้าย/หย่า/แยก ดังนั้น นโยบายและมาตรการใดๆ ที่จะส่งเสริมและยกฐานะของสตรีให้สูงขึ้น ก็น่าจะช่วยลดปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยบุตรลงได้
2. ในด้านเศรษฐกิจพบว่า หัวหน้าครัวเรือนไม่ว่าชายหรือหญิง ถ้ามีอาชีพในกลุ่มของพนักงานภาคอุตสาหกรรม บริการ หรือเกษตรกร มีสถานภาพการทำงานต่ำ มีรายได้ไม่สูง เก็บออมทรัพย์ไม่ได้ หรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในสถานที่อยู่อาศัย กลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องพึ่งพาบุตรมาก ดังนั้น นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อยกระดับการครองชีพของบุคคลในกลุ่มเหล่านี้จึงมีความจำเป็น และหากแก้ปัญหานี้ได้ ผู้สูงอายุก็จะไม่ต้องเป็นภาระของบุตรหลานอีกต่อไป
3. สำหรับลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรนั้น พบว่าเป็นเรื่องของระดับการศึกษา โดยเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาดำ ดังนั้นจะเป็นกลุ่มผู้จำเป็นต้องพึ่งพาบุตรมากกว่า ดังนั้นถ้าระดับการศึกษาของคนในชาติสูงขึ้นก็จะเป็นคนที่มีคุณภาพ เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานก็จะมีรายได้มากขึ้น ซึ่งก็อาจจะทำให้ปัญหานี้บรรเทาเบาบางลงไปได้
4. ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งคือ ในส่วนของหัวหน้าครัวเรือนก็ควรเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุเอาไว้ด้วย เช่น เตรียมเงินออม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น สำหรับผู้ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ รัฐควรจัดสวัสดิการให้ความช่วยเหลือต่อไป
5. ถ้าจะมีการทำการวิจัยที่สืบเนื่องกับประเด็นปัญหานี้ ควรมีการวิจัยในประชากรกลุ่มต่างๆ มากขึ้น และควรพิจารณาแยกเป็นเขตเมืองกับเขตชนบท เพราะจะทำให้แลเห็นประเด็นปัญหา และลักษณะของผู้ที่มีความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบุตรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น